

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський університет
економіки і торгівлі»

18 квітня 2019 року № 88-Н

Форма № П-2.03.

Кафедра правознавства

**ПРОГРАМА
навчальної дисципліни**

«РИМСЬКЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО»

з підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Галузь знань	08 Право
Спеціальність	081 Право
Освітньо-професійна програма	Право

Полтава – 2022 рік

Розробник/укладач програми:

Сергій Гладкий – д.ю.н., професор, професор кафедри правознавства
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

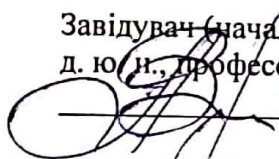
Рецензенти програми:

Олександр Кальян – к.ю.н., доцент, професор кафедри підприємництва і права
Полтавської державної аграрної академії;

Алла Кравченко – к.ю.н., доцент кафедри правознавства Полтавського
інституту економіки і права Вищого навчального закладу «Відкритий
міжнародний університет розвитку людини «Україна»».

Програма навчальної дисципліни «Римське приватне право» обговорена і
схвалена на засіданні кафедри правознавства,
протокол засідання кафедри від 29 серпня 2022 р. № 1.

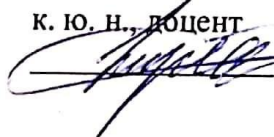
Завідувач (начальник) кафедри правознавства
д. ю. н., професор

 Галина ЛАВРИК

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньо-професійної програми «Право»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 081 «Право»

к. ю. н., доцент

 Олег КУЛЬЧІЙ

Анотація навчальної дисципліни

«Римське приватне право» є однією з нормативних навчальних дисциплін підготовки молодшого бакалавра з права, яка закладає основи правової культури здобувачів вищої освіти, формує знання про історію становлення та розвитку багатьох важливих інститутів сучасного права.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Римське приватне право» є приватне право античного Риму. Основна увага приділяється правовим інститутам, які були найбільшою мірою опрацьовані юристами стародавнього Риму та які зумовили подальший розвиток приватного права держав континентальної Європи та більшості країн світу, в тому числі сучасної України.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Римське приватне право» є ознайомлення здобувачів вищої освіти з історією виникнення і розвитку римського приватного права, його джерелами, змістом, історичним і сучасним значенням.

Зміст навчальної дисципліни розкривається у таких темах: Поняття, структура та історичне значення римського приватного права. Джерела римського приватного права. Особи у римському приватному праві. Сімейний статус фізичної особи. Захист цивільних прав, позови. Речі та речові права: загальні положення. Володіння. Право власності. Права на чужі речі. Загальні положення про зобов'язання. Договори: загальні положення. Окремі види договірних зобов'язань. Позадовісні зобов'язання. Спадкове право.

Estratto della disciplina accademica

Il "diritto privato romano" è una delle discipline educative normative della formazione in giurisprudenza della laurea triennale, che pone le basi della cultura giuridica degli studenti dell'istruzione superiore, forma la conoscenza della storia della formazione e dello sviluppo di molte importanti istituzioni del diritto moderno .

Oggetto di studio della disciplina educativa "Diritto privato romano" è il diritto privato dell'antica Roma. L'attenzione principale è rivolta alle istituzioni legali, che sono state sviluppate nella massima misura dagli avvocati dell'antica Roma e che hanno determinato l'ulteriore sviluppo del diritto privato degli stati dell'Europa continentale e della maggior parte dei paesi del mondo, inclusa la moderna Ucraina.

Lo scopo dello studio della disciplina accademica "Diritto privato romano" è quello di far conoscere agli studenti dell'istruzione superiore la storia dell'emergere e dello sviluppo del diritto privato romano, le sue fonti, il contenuto, il significato storico e moderno.

Il contenuto della disciplina accademica si svela nei seguenti temi: Concetto, struttura e significato storico del diritto privato romano. Fonti del diritto privato romano. Persone di diritto privato romano. Stato di famiglia di un individuo. Tutela dei diritti civili, contenziosi. Cose e diritti di proprietà: disposizioni generali. Possesso. Diritto di proprietà. Diritti sulle cose altrui. Disposizioni generali sugli

obblighi. Contratti: disposizioni generali. Alcuni tipi di obblighi contrattuali. Obblighi extracontrattuali. Diritto successorio.

Annotation of the academic discipline

«Roman private law» is one of the normative educational disciplines for the preparation of a junior bachelor of law, which lays the foundations for the legal culture of applicants for higher education, forms knowledge about the history of the formation and development of many important institutions of modern law.

The subject of study of the discipline «Roman private law» is the private law of ancient Rome. The main attention is paid to legal institutions, which were most elaborated by the lawyers of ancient Rome and which determined the further development of private law in the countries of continental Europe and most countries of the world, including modern Ukraine.

The purpose of the study of the discipline «Roman private law» is to familiarize applicants for higher education with the history of the emergence and development of Roman private law, its sources, content, historical and modern significance.

The content of the discipline is revealed in the following topics: The concept, structure and historical significance of Roman private law. Sources of Roman Private Law. Persons in Roman law. Family status of an individual. Protection of civil rights, claims. Things and property rights: general provisions. Ownership. Property rights. Rights to other people's things. General provisions on obligations. Of the Agreement: General Provisions. Certain types of contractual obligations. Non-contractual obligations. Inheritance law.

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Римське приватне право» укладена відповідно до освітньо-професійної програми Право, розробленої на підставі стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право галузі знань 08 Право для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затвердженого та введеного в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 20 липня 2022 року № 644.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Римське приватне право» є приватне право античного Риму. Основна увага приділяється правовим інститутам, які були найбільшою мірою опрацьовані юристами стародавнього Риму та які зумовили подальший розвиток приватного права держав Європи та більшості країн світу, в тому числі сучасної України.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Римське приватне право» є ознайомлення здобувачів вищої освіти з історією виникнення і розвитку римського приватного права, його джерелами, змістом, історичним і сучасним значенням.

Програмні компетентності відповідно до освітньо-професійної програми:

Загальні:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 8. Здатність бути критичним і самокритичним.

Спеціальні (фахові):

СК 2. Здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему.

СК 13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

Програмні результати навчання відповідно до освітньо-професійної програми:

РН 3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

РН 10. Вільно спілкуватись державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, із застосуванням правничої термінології.

РН 12. Донести до респондента матеріал з певної правової проблематики доступно і зрозуміло.

РН 19. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

Навчальна дисципліна є **обов'язковою**.

Форма підсумкового контролю знань: залік.

Програмний зміст навчальної дисципліни

Модуль 1

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Тема 1. ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРА ТА ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Поняття римського права. Основні етапи розвитку римського права. Принципи римського права.

Поділ римського права на приватне і публічне. Основні системи римського приватного права. Інституційна структура римського приватного права.

Історичне значення римського приватного права. Поняття, види, типи і форми рецепції права. Рецепція римського права у Європі. Значення римської юриспруденції для розвитку сучасного права.

Предмет римського приватного права як навчальної дисципліни. Мета і завдання вивчення римського приватного права. Методи вивчення римського приватного права. Джерела вивчення римського приватного права.

Тема 2. ДЖЕРЕЛА РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Значення терміна «джерело права». Поняття і види джерел римського приватного права. Jus scriptum (писане право). Jus non scriptum (неписане право).

Звичаї. Закони XII таблиць як збірник звичаєвого права.

Закони у Стародавньому Римі. Постанови народних зборів. Сенатусконсульти. Імператорські конституції.

Едикти магістратів (претора, курильного едила, правителя провінції) як специфічна форма правотворення.

Діяльність юристів. Форми діяльності юристів у Стародавньому Римі. Консультації правознавців. Твори римських юристів. Інституції Гая. Дигести.

Кодифікація римського права. Кодифікація Юстиніана. Кодекс Юстиніана. Дигести. Інституції. Новели. Звід цивільного права.

Тема 3. ОСОБИ У РИМСЬКОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Поняття особи у Стародавньому Римі. Види суб'єктів права. Статус свободи. Статус громадянства. Сімейний статус.

Цивільна правоздатність. Виникнення та припинення цивільної правоздатності. Зміст цивільної правоздатності. Обсяг цивільної правоздатності.

Дієздатність. Чинники, які впливали на дієздатність у Стародавньому Римі. Види дієздатності. Опіка і піклування.

Основний поділ населення Римської держави на вільних і рабів. Римське громадянство (виникнення, набуття, припинення). Правове становище римських громадян. Правове становище латинів. Правове становище перегринів. Правове становище вільновідпущеників. Правове становище колонів. Правове становище рабів.

Юридичні особи (universitas). Ознаки юридичної особи. Види юридичних осіб. Виникнення та припинення юридичних осіб у Стародавньому Римі.

Представництво та його види в Стародавньому Римі.

Тема 4. СІМЕЙНИЙ СТАТУС ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Особливості регулювання сімейних відносин на різних етапах історії Стародавнього Риму. Римська сім'я. Споріднення. Поняття агнатської та когнатської сім'ї. Особи свого права та особи чужого права. Глава родини (*pater familias*). Лінії та ступені споріднення.

Шлюб і його види. Законний римський шлюб. Шлюб з чоловічою владою. Шлюб без чоловічої влади. Конкубінат. Контуберніум. Укладення шлюбу. Форми шлюбних церемоній. Умови вступу до шлюбу. Підстави припинення шлюбу. Розлучення.

Правові відносини подружжя. Особисті та майнові відносини подружжя у шлюбі з чоловічою владою. Особисті та майнові відносини подружжя у шлюбі без чоловічої влади. Посаг (придане). Дошлюбне дарування.

Відносини батька і дітей. Батьківська влада. Підстави встановлення батьківської влади над дітьми. Узаконення. Усиновлення. Арогація. Адопція. Підстави припинення батьківської влади. Відносини між матір'ю і дітьми.

Тема 5. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ. ПОЗОВИ

Форми захисту порушених прав у Стародавньому Римі.

Поняття і види приватної саморозправи. Самооборона. Обмеження приватної саморозправи. Встановлення системи викупів. Припинення приватної саморозправи.

Поняття судового процесу. Види судового процесу. Легісакційний процес, його стадії. Формулярний процес. Позовні форми звернення. Іntenція. Демонстрація. Кондемнація. Ад'юдикація. Процесуальне представництво. Екстраординарний процес.

Поняття і види позовів. Речовий позов (*actio in rem*). Персональний або особистий позов (*actio in personam*). *Actio stricti juris* (позов “суворого права”) та *actio bonae fidei* (позов “доброї совісті”). *Actio directa* (“прямий позов”) та *actio contraria* (“зворотний позов”). *Actio utilis* (позов за аналогією). *Actio fictia* (позов з фікцією). Кондикційний позов. Ноксальний позов.

Позовна давність. Початок, переривання та призупинення перебігу позовної давності. Відмінність законних строків від позовної давності.

Спеціальні засоби преторського захисту. Інтердикти. Стимуляція. Реституція. Введення у володіння.

Модуль 2

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Тема 6. РЕЧІ ТА РЕЧОВІ ПРАВА: ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Поняття речей у римському праві. Класифікація речей. Поняття майна.

Речі божественного права (*res divini iuris*) і речі людського права (*res humani iuris*). Речі приватні та публічні. Речі природного походження та речі штучно створені. Речі тілесні (*res corporales*) та безтілесні (*res incorporeales*). Речі, допущені до обігу (*res in commercio*) та речі, вилучені з обігу (*res extra commercium*).

Речі манципні та неманципні (*res mancipi* та *res nec mancipi*). Ритуал «*mancipatio*». Речі рухомі (*res mobiles*) та нерухомі (*res immobiles*).

Речі індивідуальні (*species*) і родові (*genera*). Речі споживні (*res quae usu consumuntur*) та неспоживні (*res quae usu non consumuntur*). Подільні та неподільні речі. Речі прості, складні та складені. Плоди і доходи. Послуги залежних осіб (*mercedes*). Рента із земельних ділянок (*pensiones*). Проценти з капіталу (*usure*).

Поняття речового і зобов'язального права. Види речових прав.

Тема 7. ВОЛОДІННЯ

Поняття володіння (*possessio*) у римському праві. Володіння (посідання) і право володіння. Історичні умови виникнення інституту володіння у Стародавньому Римі. Фактичний склад відносин володіння (*animus possidendi* та *corpus possessionis*). Співвідношення володіння з правом власності.

Умови встановлення володіння (фактичне панування над річчю та володільницьке волевиявлення). Способи та правові наслідки набуття законного та незаконного (добросовісного і недобросовісного) володіння. Припинення володіння.

Первісне та похідне володіння. Натуральне та цивільне (інтердиктне) володіння. Володіння кредитором річчю, яку передано в реальну заставу. Володіння в порядку секвестру. Прекарне володіння.

Посесорний і петиторний захист володіння. Види володільницьких інтердиктів.

Тема 8. ПРАВО ВЛАСНОСТІ

Формування поняття про право власності у Стародавньому Римі. Характерні риси відносин власності.

Поняття і зміст права власності. Право володіння. Право користування та право збору плодів (право одержувати прибутки). Право розпорядження. Право захисту. Обмеження права власності.

Види права власності. Квіритська власність. Провінційна власність. Преторська або бонітарна власність. Спільна власність.

Спосіб набуття права власності (*modus acquirendi*) і титул набуття (*titulus acquirendi*). Первісні способи набуття права власності. Захоплення безгосподарної речі (*occupatio*). Переробка речі (*specificatio*). Злиття (*confusio*) та змішування (*commixtio*) речей. З'єднання речей (*accessio*). Набувальна давність (*usucapio*). Правові способи похідного набуття права власності (манципація, уступка права, традиція). Припинення права власності.

Захист права власності. Віндикаційний позов (*res vindicatio*). Негаторний позов (*actio negatoria*). Прогібіторний позов (*actio prohibitoria*). Публіціанський позов (*actio in rem Publiciana*).

Тема 9. ПРАВА НА ЧУЖІ РЕЧІ

Історичні умови виникнення прав на чужі речі у Стародавньому Римі. Поняття та особливості прав на чужі речі. Види прав на чужі речі.

Сервітути: поняття та види. Законні, договірні, заповідальні й преторські сервітути. Способи встановлення сервітутних прав. Припинення сервітутних прав. Захист сервітутів. Земельні сервітути, їх особливості. Особисті (персональні) сервітути. Узуфрукт. Узус. Право користування чужим житлом (для проживання). Право користування чужою робочою силою (рабами) або тваринами (худобою).

Емфітевзис (право користування чужою земельною ділянкою сільськогосподарського призначення). Підстави встановлення емфітевзису. Права та обов'язки емфітевта та власника земельної ділянки. Захист емфітевзису. Припинення емфітевзису.

Суперфіцій (право користування чужою земельною ділянкою для забудови в межах населеного пункту). Підстави встановлення суперфіцію. Права та обов'язки суперфіціарія і власника земельної ділянки. Припинення суперфіцію.

Право застави (заставне право). Поняття застави. Форми застави. Фідуціарна угода. Пігнус. Іпотека: поняття, види, підстави виникнення і припинення.

Тема 10. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Поняття зобов'язання та його роль в економічному житті суспільства. Зміст зобов'язання. Відмінність речового та зобов'язального права.

Види зобов'язань. Цивільні (*civiles*), преторські (*honorariae*) та натуральні (*naturales*) зобов'язання. Подільні (*obligatio dividue*) та неподільні (*obligatio individue*) зобов'язання. Альтернативні зобов'язання. Факультативні зобов'язання. Односторонні та двосторонні зобов'язання.

Сторони в зобов'язанні. Множинність осіб у зобов'язанні. Часткові та солідарні зобов'язання. Заміна осіб у зобов'язанні. Новація. Цесія. Переведення боргу.

Підстави виникнення зобов'язань. Поняття і види юридичних фактів.

Виконання зобов'язань. Вимоги належного виконання зобов'язань. Забезпечення виконання зобов'язань. Порука (*adpromissio*). Завдаток (*arra*). Неустойка (*stipulatio poenae*). Застава.

Поняття невиконання або неналежного виконання зобов'язань. Вина. Форма вини (умисел та необережність). Майнова шкода (збитки). Наслідки невиконання зобов'язань. Підстави звільнення боржника від відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов'язань. Випадок (*casus*). Непереборна сила (*vis major*).

Припинення зобов'язань, крім виконання. Новація. Залік. Поєднання кредитора і боржника в одній особі. Неможливість виконання (*impossibilium*). Звільнення від боргу (*remissio debiti*).

Тема 11. ДОГОВОРИ: ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Поняття і види договорів. Односторонні та двосторонні договори. Договори «суворого права» та договори «доброї совісті». Консенсуальні, реальні, вербальні та літеральні контракти. Пакти.

Зміст договору та його елементи (істотні, звичайні, випадкові). Умови і строки в договорі. Мета договору.

Умови дійсності договорів. Законність договору. Вільне волевиявлення сторін. Помилка. Обман. Правоздатність і дієздатність сторін договору. Визначеність змісту договору. Форма договору. Реальна можливість виконання договору.

Укладення договору. Оферта. Акцепт.

Тема 12. ОКРЕМІ ВИДИ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Вербальні контракти (*verbis*). Стипуляція (*stipulatio*). Клятвена обіцянка вільновідпущеника (*iusjurandum liberti*). Встановлення приданого (*dotis dictio*).

Літеральні (письмові) контракти (*litteris*), способи їх укладення. Журнал (*adversaria*). Книга прибутків і видатків (*codex accerti et expensi*). Синграф (*syngrapha*). Хірограф (*chirographum*).

Консенсуальні контракти, їх види. Договір купівлі-продажу (*emptio-venditio*). Договір найму речей (*locatio rei*). Договір найму послуг (*locatio conductio operarum*). Договір найму роботи (*locatio conductio operis*). Договір доручення (*mandatum*). Договір про сумісну діяльність або договір товариства (*societas*).

Реальні контракти. Позика (*matuum*). Позичка (*commodatum*). Зберігання, схов (*depositum*). Договір застави (*contractus pignoratitius*).

Поняття та види безіменних (інномінальних) контрактів. Договір міні (*permutatio*). Оціночний договір (*aestimatum*). Прекарій (*precarium*).

Пакти (*Pactum*). Преторські пакти. Законні (імператорські) пакти.

Тема 13. ПОЗАДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Зобов'язання ніби з договорів (квазіконтрактів). Поняття та ознаки ведення чужих справ без доручення. Права та обов'язки гестора (*negotiorum gestor*) і господаря (*dominus negotii*).

Зобов'язання, що виникали з безпідставного збагачення (*condicti sine causa*). Позов про стягнення оплаченого неіснуючого боргу (*conditio indebiti*). Позов про повернення наданого, мета якого не здійснилася (*conditio causa data causa non secuta*). Позов про повернення одержаного від крадіжки (*condictio ex causa furtiva*). Позов про набуття за несправедливою підставою (*condictio ex causa injusta*).

Деліктні зобов'язання. Особиста образа (*injuria*). Крадіжка (*furtum*). Пограбування (*rapina*). Неправомірне знищення або пошкодження чужого майна (*damnum injuria datum*). Загроза (*metus*). Обман (*dolus malus*).

Квазіделікти (*quasi ex delicto*). Відповідальність судді за неналежне здійснення судового провадження. Відповідальність за викинуте або вилите із помешкання на вулицю. Відповідальність за небезпечне для оточення виставлене, підвішене або вивішене майно. Відповідальність власників готелів, заїжджих дворів, судноволодільців за шкоду, завдану майну постояльців або пасажирів.

Тема 14. СПАДКОВЕ ПРАВО

Поняття спадкового права. Спадкування (hereditas). Спадкове майно (спадкова маса, спадщина). Спадкодавець і спадкоємець. Види спадкування. Відумерла спадщина (bona vacantia).

Основні етапи розвитку римського спадкового права. Спадкування за jus civile. Спадкування за преторським едиктом. Спадкування за імператорськими законами. Спадкування за правом Юстиніана.

Стадії процесу спадкування. Відкриття спадщини. «Лежача» (hereditas jacens) спадщина. Прийняття спадщини (hereditas aditio). Спадкова трансмісія. Захист спадкових прав.

Спадкування за заповітом. Поняття заповіту (testamentum). Заповідальна правоздатність. Приватні та публічні заповіти. Усні та письмові заповіти. Структура заповіту. Призначення спадкоємця. Обмеження заповідальної свободи в римському праві. Обов'язкова частка в спадщині. Втрата заповітом сили.

Спадкування за законом. Черги спадкоємців.

Сингулярне наступництво. Легат (legatum), порядок його отримання. Обмеження легатів в римському праві. Фідеїкоміс (fideicommissum).

Рекомендовані джерела інформації:

Основні рекомендовані джерела інформації:

1. Агафонов С.А. Римське право : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / С.А. Агафонов. – К. : КНЕУ, 2005. – 144 с.
2. Кирпичов О.А. Римське приватне право : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О.А. Кирпичов, В.В. Соловійова. – Донецьк : Юго-Восток, 2007. – 320 с.
3. Орач Є.М. Римське приватне право. Академічний курс : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Є.М. Орач, Б.Й. Тищик. – К. : Ін Юре, 2012. – 390 с.
4. Підпригора О. А. Римське право [Текст] : підручник / О. А. Підпригора, Є. О. Харитонов. – 5-те вид., стер. – Київ : Юрінком Інтер, 2022. – 528 с.
5. Підпригора О.А. Римське приватне право. Академічний курс : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів / О.А. Підпригора. – К. : Видавничий Дім "Ін Юре", 2001. – 440 с.
6. Римське приватне право : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [І.О. Ізарова, Т.М. Вахонєва, Н.В. Павловська] ; за заг. ред. канд. юрид. наук І.О. Ізарової. – Чернігів : [Черніг. держ. ін-т права, соц. технологій та праці], 2010. – 300 с.
7. Макарчук В.С. Римське приватне право : навч. посіб. / В.С. Макарчук. – Вид. 2-ге, допов. – К. : Атіка ; Х. : Право, 2015. – 255 с.
8. Трофанчук Г.І. Римське приватне право : навч. посіб. для студ. вузів / Г.І. Трофанчук. – К. : Атіка, 2006. – 248 с.
9. Харитонов Є.О. Основи римського приватного права : посіб. для аудитор. і самост. вивч. курсу / Є.О. Харитонов. – Одеса : Букаєв Вадим Вікторович, 2016. – 395 с.
10. Гай. Институции / Перевод Ф. Дыдынского; под ред. Л.Л. Кофанова и В.А.Савельева. – М.: Юристь, 1997. – 368 с.
11. Дигесты Юстиниана / Перевод с латинского; отв. ред. Л.Л. Кофанов. В восьми томах. – М.: «Статут», 2002. – 231 с.

Додаткові рекомендовані джерела інформації:

12. Агафонов С. Особливості припинення шлюбу розлученням за стародавнім римським цивільним правом / С. Агафонов // Юридичний журнал. – 2005. – № 10. – С. 64-66.
13. Балко О. Становлення інституту шлюбу в римському праві та у країнах романо-германського типу правової системи / О. Балко // Віче. – 2010. – № 12. – С.5-6.
14. Безклубий І. Інститут евікції в Стародавньому Римі та цивільному праві України / І. Безклубий // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2008. – № 5. – С.44-55.
15. Безрук Л. Розвиток інституту іпотеки в Стародавньому Римі / Л. Безрук // Економіка, Фінанси, Право. – 2009. – № 5. – С.34-38.

16. Берестова І. Безпідставне збагачення: інститут набуття, зберігання майна без достатньої правової підстави у системі римського права / І. Берестова // Вісник прокуратури. – 2003. – № 10. – С. 60-64.
17. Братасюк В. Римське право як форма вираження принципу суб'єктивно-індивідуальної волі / В. Братасюк // Українське право. – 2003. – №1. – С. 207-212.
18. Браткин Д. Судебный прецедент в римском Египте (I-III вв. н.э.) / Д. Браткин // Весник древней истории. – 2008. – № 3. – С. 81-93.
19. Буткевич О. Міжнародно-правові погляди глосаторів і постглосаторів / О. Буткевич // Часопис Київського університету права. – 2007. – № 3. – С.169-173.
20. Васильченко В.В. Рецепція римського спадкового права у сучасному спадковому праві України: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київський нац.ун-т ім.Т.Шевченка. – К.: Київський нац.ун-т ім.Т.Шевченка, 1997. – 19 с.
21. Васильченко В.В. Римське спадкове право на тлі права сучасного / В.В. Васильченко. – Запоріжжя: Верже, 1999. – 130 с.
22. Вовк В. Взаємозв'язок релігії, магії і права у римській культурі / В. Вовк // Часопис Київського університету прав. – 2008. – № 4. – С. 24-29.
23. Вовк В. Знаково-символічний характер одягу в межах римського права / В. Вовк // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 2. – С. 267-274.
24. Вовк В. Приватно-правова технологія стародавніх римлян як конструювання правової реальності / В. Вовк // Адвокат. – 2009. – № 2. – С. 22-25.
25. Вовк В. Промовляння і мовчання як конструктивні елементи римського права / В. Вовк // Адвокат. – 2009. – № 3. – С. 39-42.
26. Вовк В. Римська правова дійсність і комедії Плавта / В. Вовк // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 1. – С. 23-27.
27. Вовк В. Смерть та мертве тіло як елементи римського права / В. Вовк // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 4. – С. 26-31.
28. Вовк В. Тіло раба як феномен правової дійсності / В. Вовк // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 1. – С. 25-30.
29. Вовк В. Юридична рівність у римському праві / В. Вовк // Адвокат. – 2009. – № 6. – С. 29-32.
30. Вовк В.М. Римське право як феномен правової дійсності: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.12 / Нац. акад. внутр. справ. – К., 2011. – 32 с.
31. Гетьман-Павлова І. Народные иски из квазиделиктов в римском праве / І. Гетьман-Павлова // Государство и право. – 2007. – № 5. – С. 101-108.
32. Гонгалло Р.Ф. Суперфіцій у римському праві та контексті правової його рецепція у сучасному цивільному праві України: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / НАН України ; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. – К.: НАН України; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького, 2000. – 18 с.
33. Гусарев С. Юридична професія в контексті правової спадщини Риму / С. Гусарев // Часопис Київського університету права. – 2006. – № 1. – С. 21-24.

34. Гутьєва В.В. Емфітевзис у римському праві та його рецепція у праві України: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 / Львівський нац.ун-т ім. Івана Франка. – К.: НАН України ; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького, 2000. – 18 с.
35. Дмитрієва Ю. Виникнення та розвиток інституту простого товариства: роль римського приватного права у цьому процесі / Ю. Дмитрієва // Право України. – 2007. – № 6. – С.126-130.
36. Достдар Р. Рецепція греко-римського права в цивільному уложенні / Р. Достдар // Юридична Україна. – 2009. – № 1. – С. 65-66.
37. Древний Рим : энциклопедический справочник : пер. с англ. / Л. Адкинс, Р. Адкинс. – М.: Вече, 2009. – 528 с.
38. Древний Рим. Взлет и падение империи : пер. с англ. / С. Бейкер. – СПб. : Амфора, 2008. – 452 с.
39. Задорожній А. «Руська правда» і Римське право: порівняльний аспект / А. Задорожній // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2009. – №1. – С.49-53.
40. Задорожній Ю. Започаткування римським правом принципів права у країнах романо-германської правової сім'ї / Ю. Задорожній // Право України. – 2010. – № 3. – С. 272-276.
41. Задорожній Ю. Роль римського права у процесі становлення та розвитку університетів у країнах Західної Європи / Ю. Задорожній // Право України. – 2009. – № 3. – С.153-160.
42. Задорожній Ю. Формування інституту позадоговірних зобов'язань у римському праві / Ю. Задорожній // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2006. – № 13. – С.113-117.
43. Задорожній Ю.А. Римське право – доктринальна першооснова права та юридичної науки в країнах романо-германської правової сім'ї та України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Київський національний ун-т внутрішніх справ. – К.: Київський національний ун-т внутрішніх справ, 2008. – 21 с.
44. Закорецька Л. Види прав на чужі речі: порівняльний аналіз за римським приватним правом та сучасним цивільним правом / Л. Закорецька // Право України. – 2007. – № 8. – С. 104-107.
45. Иванова И. Защита прав лиц, не участвовавших в деле, в римском гражданском процессе / И. Иванова // Весник Моск. ун-та. Сер.11. Право. – 2009. – №1. – С. 81-92.
46. Качур В. Природні умови обмеження правосуб'єктності фізичних осіб у Стародавньому Римі / В. Качур // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 3. – С. 8-12.
47. Качур В. Соціальні умови обмеження правосуб'єктності фізичних осіб у Стародавньому Римі / В. Качур // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 4. – С. 23-27.
48. Качур В. Співвідношення понять «Persona», «Status» і «Caput» у римському праві / В. Качур // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 2. – С. 21-25.

49. Колосова А. Римське приватне право та його вплив на розвиток сучасного цивільного права / А. Колосова // Юридична Україна. – 2006. – № 9. – С. 22-25.
50. Кофанов Л. Римская *civitas* и муниципальное право эпохи Республики / Л. Кофанов // Весник Древней истории. – 2007. – № 3. – С. 101-119.
51. Кофанов Л. Сакральное право и эволюция так называемых «Царских законов» в VIII-VI вв. до н.э. / Л. Кофанов // Весник Древней истории. – 2006. – № 1. – С. 41-71.
52. Кузищин В. Формирование права частной собственности в Римской юриспруденции во II-I вв. до н.э. / В. Кузищин // Вопросы истории. – 2008. – № 6. – С. 26-36.
53. Лингготт З. Право и юрисдикция в римском праве / З. Лингготт // Весник древней истории. – 1998. – № 4. – С.30-36.
54. Майданник Н. Поняття і місце натуральних зобов'язань у приватному праві Стародавньому Риму / Н. Майданник // Юридична Україна. – 2007. – № 8. – С. 64-69.
55. Михайлюк О. Формування інституту поруки у римському приватному праві / О. Михайлюк // Юридична Україна. – 2005. – № 2. – С. 34-39.
56. Павленко Д. Принцип добросовісності в римському праві та зобов'язальному праві України: порівняльний аналіз / Д. Павленко // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 4. – С. 129-132.
57. Паракуда О. Виникнення ідеї гарантії як способу забезпечення зобов'язань у римському приватному праві / О. Паракуда // Наше право. – 2008. – № 4. – С. 16-21.
58. Петрова Л.В. До рецепції римського права / Л.В. Петрова, С.В. Петренко // Правова держава. – 2002. – С. 426-433.
59. Підпригора О. Захист володіння за римським приватним правом / О. Підпригора // Право України. – 1999. – № 4. – С. 18-35.
60. Підпригора О. Римське право і майбутнє правової системи України / О. Підпригора // Вісник академії правових наук України. – 1999. – №1. – С.95-103.
61. Підпригора О.А. Римське право : підручник / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – 4-те вид. – К. : Юрінком Інтер, 2014. – 525 с.
62. Піцан О. Відносини творчості та їх правове регулювання у Стародавньому Римі / О. Піцан // Адвокат. – 2004. – № 4. – С. 40-42.
63. Прутян Д. Інститут опіки за римським правом та його рецепція в сучасному законодавстві України / Д. Прутян // Юридический весник. – 2000. – № 4. – С.145-151.
64. Рабінович С. З історії античного праворозуміння / С. Рабінович // Юридична Україна. – 2006. – № 10.– С. 6-9.
65. Рабінович С. Нормативні образи «природного»: римське право і сучасність / С. Рабінович // Вісник академії правових наук України. – 2008. – № 2. – С.47-56.

66. Рибачок В. Становлення інституту іпотеки та механізму оформлення іпотечних договорів за часів римського права / В. Рибачок // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 3. – С.150-156.
67. Римське право і сучасність : матеріали Міжнар. наук. конф., 24 трав. 2013 р. / Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.", Півд. регіон. центр Нац. акад. прав. наук України, Міжнар. гуманіт. ун-т ; [упоряд.: Н. С. Адаховська ; за заг. ред. Є. О. Харитоновна]. – О. : Фенікс, 2013. – 364 с.
68. Римське право та правова культура Європи / ред. А. Дембінські, М. Йоньца ; Люблінський католицький ун-т Іоана Павла II, Люблінська школа бізнесу Фундації Розвитку ЛКУ. – Люблін : Видавництво Люблінського католицького ун-ту, 2008. – 141 с.
69. Русу С.Д. Суб'єктний склад деліктних зобов'язань за римським приватним правом та у сучасному цивільному праві України / С.Д. Русу // Юридический весник. – 2004. – № 4. – С.110-116.
70. Северова О. Представництво за римським правом / О. Северова // Юридический весник. – 2000. – № 4. – С.112-115.
71. Сильвестрова Е. Проблемы развития системы источников права в постклассическую эпоху (IV-VI н.э.) / Е. Сильвестрова // Весник Древней истории. – 2007. – № 4. – С.178-183.
72. Сморгачев А. Источники и характер магистратского права на ауспиции: анализ акта Renuntiatio / А. Сморгачев // Весник древней истории. – 2010. – № 1. – С. 31-49.
73. Соколинський Д. Притримання у римському праві / Д. Соколинський // Вісник Одеського ін-ту внутр. справ. – 2005. – № 3. – С.156-162.
74. Спиченко Н. Правовое положение вольноотпущенника в эпоху Римской империи / Н. Спиченко // Весник Древней истории. – 2006. – № 1. – С. 23-39.
75. Тарнавська А. Правовий та юридичний статус особи у Древньому Римі / А. Тарнавська // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 1. – С.199-204.
76. Харитоновна О. Циклічний розвиток європейської цивілізації як чинник рецепції античного права / О. Харитоновна // Середньовічна Європа: погляд з кінця ХХ століття: матеріали міжнародної наукової конференції. – Чернівці, 2000. – С. 12-17.
77. Шаркова І. Добросовісність (bona fides) в системі понять римського приватного права / І. Шаркова // Юридична Україна. – 2006. – № 12. – С. 56-60.
78. Шаркова І.М. Римське приватне право (казуси добросовісності) : навч. посіб. / І.М. Шаркова. – К.: НДІ приват. права і підприємництва НАПрН України, 2013. – 103 с.